

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ АДАПТАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF ADAPTATION OF FUTURE PHYSICAL TRAINING TEACHERS

Статтю присвячено визначенню показників рівня адаптованості майбутніх учителів фізичної культури під час навчання в закладі вищої освіти, виявленню педагогічних умов адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності; реалізації педагогічних умов адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в закладах загальної середньої освіти.

Було уточнено поняття «адаптація» як процес пристосування особистості до нових умов життєдіяльності, включення в нове соціальне середовище в період будь-якої діяльності. Адаптованість було визначено як результат пристосування особистості до нових умов життєдіяльності, до нового соціального середовища, адаптивність як здатність пристосуватися до нових умов життєдіяльності, до нового соціального середовища. Під адаптацією майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в закладах загальної середньої освіти розуміємо опанування майбутніми вчителями професійних знань у процесі навчання в закладі вищої освіти, пристосування майбутніх учителів до вимог своєї професії, становлення майбутніх учителів як професіоналів. Під професійною діяльністю майбутніх учителів фізичної культури ми розуміємо складне психолого-педагогічне утворення, систему педагогічних умінь і навичок, самоаналіз власних дій; набір компетентностей, що притаманні учителям фізичної культури.

Під педагогічними умовами ми розуміємо сукупність обставин, які сприятимуть успішній адаптації майбутніх учителів фізичної культури до простору закладів вищої освіти та до обраного фаху.

Виявлено педагогічні умови, що сприятимуть адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності: стимулювання позитивної мотиваційної настанови до майбутньої професійно-педагогічної діяльності; відображення у змісті нормативних дисциплін специфіки та складності професійно-педагогічної діяльності; посилення рефлексивної складової частини підготовки до професійно-педагогічної діяльності шляхом урахування потенціалу педагогічної практики.

Ключові слова: майбутні вчителі фізичної культури, адаптація, професійна діяльність, педагогічні умови.

This article is devoted to clarification of the essence and structure of the phenomenon of "adaptation of future teachers of physical culture for professional activity"; definition of the components, criteria and indicators of adaptability of future teachers of physical culture while learning in a higher education institution, the identification of pedagogical conditions of adaptation of future teachers of physical culture, to professional activities; develop a structural-functional model of realisation of pedagogical conditions of adaptation of future teachers of physical culture, to professional activity and testing its effectiveness. We have refined the concept of «adaptation» as a process of adaptation of personality to the new conditions of life and integration into a new social environment during the period of any activity. Adaptability was identified as the result of adaptation of personality to the new conditions of life, to the new environment, adaptability as the ability to adapt to new conditions of life, to a new social environment. Under the adaptation of future teachers of physical culture to the profession understand the mastery of future teachers' professional knowledge in the learning process in higher education institution, adaptation of future teachers to the demands of their profession, the formation of future teachers as professionals. Under the professional activity of future teachers of physical culture we understand the complex psychological-pedagogical education, pedagogical skills, self-awareness of their own actions; a set of competencies that are inherent in teachers of physical culture.

Under pedagogical conditions, we understand the totality of the circumstances that foster successful adaptation of future teachers of physical culture to the space of institutions of higher education and their chosen profession.

We have identified pedagogical conditions, contributing to the adaptation of future teachers of physical culture for professional work: promoting positive motivational attitudes for future professional pedagogical activity; reflected in the content of the normative disciplines of the nature and complexity of vocational and educational activities; strengthening the reflective component of preparation for professional pedagogical activities by considering the potential of pedagogical practices.

Key words: future teachers of physical culture, adaptation, professional activity, pedagogical conditions.

УДК 371.134:373
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/22-4.30>

Мосейчук Ю.Ю.,

докт. пед. наук,
професор кафедри фізичної культури та основ здоров'я

Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

Курнишев Ю.А.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри фізичної культури та основ здоров'я

Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

Постановка проблеми в загальному вигляді. Однією з найбільш актуальних і складних проблем сучасності є цілеспрямоване підвищення ефективності особистісного та професійного розвитку майбутнього фахівця під час професійної діяльності в закладі загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО). Без сумніву, це стосується і діяльності, ефективність якої безпосередньо залежить від рівня та якісних характеристик особистісного і

професійного розвитку майбутніх учителів фізичної культури. У цьому контексті ми виходили з тих міркувань, що лише на основі семантичного аналізу сутності й особливостей розвитку можна виокремити основні засади, яких будемо дотримуватися, готуючи майбутніх учителів фізичної культури до активної професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що питання професійної підготовки

майбутніх учителів фізичної культури перебувало в полі зору педагогів. Зокрема, протягом останніх років захищено низку дисертаційних робіт, які висвітлюють різноманітні аспекти теорії та методики професійної освіти. Так, у роботі Л. Сущенко [4] проаналізовано процедуру проєктування професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на засадах контекстного навчання; у дослідженні вивчено формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі опанування природничих дисциплін; у публікаціях Л. Сущенко [4] проаналізовано методологічні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту; розкрито теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури; А. Чепелюк [5] розглядала теоретико-практичні аспекти формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Мета статті – теоретично обґрунтувати ефективність педагогічних умов адаптації майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної діяльності у ЗЗСО.

Методи дослідження. Для реалізації окреслених у дослідженні завдань використано комплекс взаємопов'язаних методів: теоретичні (аналіз педагогічної, психологічної літератури та навчально-методичних матеріалів із метою визначення реального стану підготовки майбутніх учителів фізичної культури); емпіричні (анкетування, бесіда, спостереження; педагогічний експеримент; констатувальний і формувальний експерименти, аналіз педагогічного досвіду з метою перевірки ефективності запропонованих педагогічних умов і їх упровадження у процес професійної підготовки у ЗЗСО України); математичної статистики (критерій 2χ).

Опрацювання результатів опитування здійснювали шляхом аналізу відповідей респондентів за допомогою спеціального ключа, який дозволяє розрахувати й оцінити рівень соціально-психологічної адаптації майбутніх учителів фізичної культури.

Виклад основного матеріалу. За період незалежності в Україні було визначено нові пріоритети розвитку освіти, розпочато практичне формування галузі на базі ухваленної урядом програми «Освіта. Україна XXI століття» [1]. Відомо, що розвиток освіти виступає стратегічним ресурсом подолання кризових процесів, покращення людського життя, забезпечення національних інтересів та зміцнення авторитету української держави на міжнародній арені. У Законі «Про вищу освіту» акцентовано важливість підготовки конкурентоспроможного фахівця для високотехнологічного й інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих спеціалістах. А це можна реалізовувати через патріотичне, правове, екологічне вихо-

вання; через утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, уміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах [2]. Освіта та виховання майбутнього покоління здійснюються в рамках освітнього середовища навчального закладу. У період навчання майбутнього вчителя в освітньому середовищі вищого педагогічного навчального закладу дуже важливо сприяти позитивній професійній адаптації майбутнього фахівця до обраної професійної педагогічної діяльності. Під час адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності важливу роль відіграють педагогічні умови, що сприятимуть успішній адаптації майбутнього фахівця галузі освіти до професійної діяльності.

Аналіз наукових напрацювань учених, у яких представлено феномен адаптації фахівця до роботи в освітньому закладі, доводить, що дослідники пропонують зосереджувати увагу на таких напрямках. Перший стосується інтеграції фахових і психолого-педагогічних дисциплін із метою виявлення специфіки професійної діяльності вчителя. Другий напрям – відображення посилення мотиваційної та рефлексивної складових частин підготовки студентів у ЗВО. Третій напрям пов'язаний з установленням сприятливої професійно насиченої атмосфери навчання, тобто збагачення навчально-виховного середовища практичним досвідом. Узагальнення власного практичного досвіду роботи вчителем, вивчення стану адаптованості вчителів на практиці дали нам можливість визначити такі педагогічні умови адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності: стимулювання позитивної мотиваційної настанови до майбутньої професійно-педагогічної діяльності; відображення у змісті нормативних дисциплін складності професійно-педагогічної діяльності; посилення рефлексивної складової частини підготовки до професійно-педагогічної діяльності шляхом урахування потенціалу педагогічної практики.

Перша педагогічна умова – стимулювання позитивної мотиваційної настанови до майбутньої професійно-педагогічної діяльності

Друга педагогічна умова – відображення у змісті нормативних дисциплін специфіки та складності психолого-педагогічної діяльності. У даній умові, на наш погляд, великого значення набувають створення та розвиток позитивної «Я-концепції» майбутнього вчителя

Майбутньому вчителю необхідно навчитися використовувати свої сильні якості, а слабкі – компенсувати своєю організацією праці. Однією з колективних форм, які використовують із метою психологічної підготовки студентів-старшокурсників до професійної діяльності, як і в період адапта-

ції до загальноосвітнього навчального закладу, є психологічний тренінг. У формуванні професіоналізму майбутнього вчителя основна роль належить удосконаленню його особистості, професійної самосвідомості, професійним позиціям як системі стосунків з іншими людьми. Так, професійний педагогічний тренінг може бути спрямований на: удосконалення професійної позиції («діагност», «дослідник»); розвиток психологічних процесів (педагогічне мислення, педагогічна рефлексія й ін.), якостей особистості; удосконалення педагогічних умінь (наприклад, прийомів вирішення педагогічних завдань, засобів зняття напруження, конструктивних прийомів виходу з конфлікту); розширення професійних знань [3].

Третя педагогічна умова – посилення рефлексивної складової частини підготовки до професійно-педагогічної діяльності шляхом урахування потенціалу педагогічної практики. На нашу думку, великого значення в адаптації майбутніх учителів фізичної культури набуває ставлення до себе як до професіонала.

Отже, нами виділено такі педагогічні умови адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності: стимулювання позитивної мотиваційної настанови до майбутньої професійно-педагогічної діяльності; відображення у змісті нормативних дисциплін складності професійно-педагогічної діяльності; посилення рефлексивної складової частини підготовки до професійно-педагогічної діяльності шляхом урахування потенціалу педагогічної практики.

Для визначення рівнів адаптованості майбутніх учителів до професійної діяльності ми обрали єдину діагностику, яка дозволила віднести студентів до того чи іншого рівня згідно зі ступенем прояву ознак запропонованих критеріїв. Рівні сформованості адаптованості майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності визначались за середнім значенням показників обраних критеріїв, як-от: високий, достатній, середній, низький. Із метою впровадження педагогічних умов адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності нами було розроблено спецкурс «Учитель-фізичної культури XXI століття», який реалізований через секційну, гурткову роботу та включав в себе: лекції, практичні заняття, семінари, засідання круглого столу, ділові ігри.

На першому курсі ми реалізовували педагогічну умову «Стимулювання позитивної мотиваційної настанови до майбутньої професійно-педагогічної діяльності». Із цією метою ми розробили комплекс заходів «Знайомство із професією «вчитель»», який складався з лекцій, семінарських занять, диспутів, захисту проєктів.

На другому – третьому курсах ми втілювали педагогічну умову «Відображення у змісті нормативних дисциплін специфіки та складності профе-

сійно-педагогічної діяльності». Нами було проведено комплекс заходів, спрямованих на проблеми ставлення студентів, майбутніх учителів фізичної культури до себе як до майбутніх професіоналів у галузі освіти: вправи, лекції, семінарські та практичні заняття, ділові ігри.

На четвертому курсі ми реалізовували педагогічну умову «Посилення рефлексивної складової підготовки до професійно-педагогічної діяльності шляхом урахування потенціалу педагогічної практики». Реалізацію даної педагогічної умови ми проводили через педагогічну практику студентів: психологічна підготовка до педагогічної практики; методи та засоби роботи з учнівської молоддю, їхніми батьками; допомога студентам у період проходження педагогічної практики; аналіз студентами педагогічної практики. У процесі реалізації педагогічних умов ми приділяли багато уваги самостійній роботі майбутніх учителів: створення презентацій, власне оцінювання, надання власних рекомендацій, робота з довідковою літературою, написання доповідей, рефератів, складання планів-заходів.

На основі одержаних результатів дослідження робимо висновок, що визначені педагогічні умови ефективно вплинули на рівень адаптованості майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності. Достовірність отриманих результатів підтверджено емпіричним значенням критерію χ^2 . Тому є підстави стверджувати, що розрахунки рівнів адаптованості майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в експериментальних групах є об'єктивними.

Висновки. Нами було виявлено педагогічні умови, що сприятимуть адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності: стимулювання позитивної мотиваційної настанови до майбутньої професійно-педагогічної діяльності; відображення у змісті нормативних дисциплін специфіки та складності професійно-педагогічної діяльності; посилення рефлексивної складової частини підготовки до професійно-педагогічної діяльності шляхом урахування потенціалу педагогічної практики.

На основі одержаних результатів дослідження робимо висновок, що визначені педагогічні умови вплинули на рівень адаптованості майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності. Достовірність отриманих результатів підтверджено емпіричним значенням критерію χ^2 . Тому є підстави стверджувати, що розрахунки рівнів адаптованості майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в експериментальних групах є об'єктивними. Проведене дисертаційне дослідження не вичерпує повною мірою всіх проблем, пов'язаних із покращенням процесу адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності, дає змогу окреслити мож-

ливі шляхи подальших наукових пошуків, зокрема визначення чинників (об'єктивних і суб'єктивних), що впливають на адаптацію майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності, та технологій професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Підсумовуючи, наголошуємо, що фізична культура покликана формувати всебічно розвинену особистість, головного суб'єкта й об'єкта суспільно-історичного процесу. Відома тріада – «духовне багатство», «моральна чистота», «фізична досконалість» – виступає головним атрибутом гармонійно розвиненої, суспільно активної особистості. Вони перебувають у нерозривному взаємозв'язку одне з одним, що проявляється, зокрема, у впливі фізичної культури на духовну, моральну і матеріальну культуру. Даний підхід є також актуальним з погляду виявлення формування засобами фізичної культури в системі загальнолюдських цінностей майбутніх учителів фізичної культури.

У сучасних соціально-економічних умовах особливої актуальності набуває проблема підвищення рівня культури студентської молоді, як загальної, так і окремих її видів. Вимога сучасності щодо підготовки конкурентоспроможних фахівців у ЗВО робить проблему збереження і зміцнення їхнього здоров'я під час професійної підготовки майбутніх

учителів фізичної культури особливо актуальною. Отже, професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури повинна базуватися на такій методологічній стратегії, яка визначає цільову спрямованість організації освітньої діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/896-93-p>.
2. Про вищу освіту : Закон України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Сарсенбаева Б. Психология личностного и профессионального самосовершенствования будущих педагогов : монография. Москва, 2005. 176 с.
4. Сущенко Л. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2003.
5. Чепелюк А. Методи навчання як одна із складових у формуванні психолого-педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)». 2015. Вип. 5 (1). С. 258–261. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_015_2015_5%281%29__84.